

nulla gratia ex necessitate homini præparatur, seu offertur. Deinde non potest intelligi illa potestas in hoc genere gratiæ, quia si cogitatio illa esset gratia, esset prima gratia movens, quæ si actu non datur, non est in hominis potestate, neque illi offertur. Item prima illa cogitatio omnino prævenit voluntatem; quomodo ergo erit in hominis potestate? Denique quid potest facere homo ut illam habeat? Maxime enim necessarium esset vitare peccatum; at vero ad hoc ipsum requiritur prævia cogitatio honesta et sufficiens; ergo ad hanc non potest homo libere præparari.

9. *Amplius explicatur et persuadetur assertio.*— Unde intelligi non potest ut homo habeat libertatem ad peccandum et non peccandum, quin habeat cogitationem sufficientem ad habendum aliquem actum voluntatis honestum, saltem hunc: *Nolo peccare*: vel, *Volo non me præcipitare, sed rem magis considerare*. Qui actus honestus est, et necessarius ad non peccandum, supposita actuali occasione peccati, haberi autem non potest sine prædicta cogitatione; ergo illa haberi potest sine gratia, alias homo non præventus aliqua gratia peccare non posset. Hoc autem consequens falsum esse patet, primo in homine in puris naturalibus, cui nulla esset danda gratia, ut supra probatum est; ergo non esset capax peccati, quod dicere absurdum est. Secundo, patet etiam nunc in infidelibus nondum gratia præventis, nam illi etiam tunc peccare possunt. Nec dici potest eos peccare, quia ponunt obstaculum gratiæ, non enim ponitur obstaculum nisi peccando; prius autem quam peccent, necessarium est ut habeant potentiam peccandi, et consequenter bene cogitandi; hanc vero non habent sine gratia, juxta illam sententiam; ergo nec potentiam peccandi habere possunt.

10. *Assertio secunda avertens secundam opinionem et confirmans præcedentem assertionem.*— Dico ergo secundo: intellectus humanus potest virtute naturali habere omnem actum practicum necessarium, et sufficientem ad aliquem effectum voluntatis, moraliter et secundum rationem naturalem honestum. Hanc conclusionem pono, tum ad improbandam secundam opinionem supra relatam; tum etiam ad magis confirmandam præcedentem assertionem. Probatur ergo primo, quia in intellectu naturaliter præcedere potest cognitio, et judicium de re agenda in particulari, et hic et nunc secundum rectam rationem appetenda; sed hic actus sufficit ut actus voluntatis sit rectus et honestus, si vo-

luntas velit illi objecto et judicio conformari; ergo. Probatur minor contra illam secundam opinionem: nam si aliquid ultra requiritur ex parte intellectus, maxime imperium; sed hoc non distinguitur a judicio practico in particulari dictante quid agendum sit; ergo. Probatur minor, primo, quia in intellectu non est actus dirigens voluntatem, nisi per modum cognitionis et judicii; voluntas enim solum requirit prævium intellectum, ut ostendat objectum, et quidquid aliud fingitur, et sine fundamento excogitatur, et concipi non potest, ut 1. 2. q. 17. ostenditur, et in lib. 1 de Prædestinatione, c. 16, multa de hoc dixi.

11. *Speciali ratione excluditur in præsentis imperium.*— Et præterea occurrit hic specialis ratio, quia si imperium ponitur præter judicium, solum est ut, illo posito, voluntas non possit resistere, sed inevitabiliter obediat; hoc autem poni non potest ad primum actum voluntatis; ergo saltem respectu illius potest præcedere sufficiens judicium, ut ille primus actus voluntatis honestus sit, quod satis est intentioni nostræ, præsertim quia ex illo primo actu sequi potest imperium ad secundum actum, si necessarius sit. Major constat ex assertionem opinionis contrariæ, et quia, seclusa illa necessitate, omnino superfluum est tale imperium. Minor autem probatur, quia alias destruitur libertas voluntatis. Nam si imperium antecedit primum actum voluntatis, non potest ipsum esse liberum, sed necessarium, quia actus intellectus non est liber, nisi ex motione voluntatis, quæ motio ante primum actum voluntatis esse non potest, ut constat. Per quid enim moveret? Ergo si, posito illo imperio, voluntas ex necessitate obedit, perit libertas; ergo ad primum actum voluntatis, ad intentionem scilicet liberam alicujus finis, non est necessarium tale imperium. Inde autem facile probari potest, neque ad subsequentes actus esse necessarium, quia sufficit judicium participans vim movendi ex præcedenti actu voluntatis; sed de hoc plura in citatis locis. Denique addo in hoc puncto, esto esset necessarium tale imperium, non minus haberi posse ex vi naturalis luminis, quam ipsum judicium, quia neque ex parte objecti, seu materiæ circa quam, neque ex circumstantiis, neque ex motivo imperandi magis excederet naturales vires, quam ipsum judicium, imo, nec dari posset tale imperium, nisi juxta mensuram cognitionis, et judicii; ergo omnibus modis stat veritas assertionis contra secundam opinionem.

12. *Secundo, probatur assertio contra quartam opinionem.*— Secundo, probatur assertio contra quartam opinionem, quia ut cogitatio intellectus sit practice recta et honesta ex parte sua, satis est quod sit sufficiens ad inducendam voluntatem in actum honestum; ut autem ad hoc sit sufficiens, non oportet ut voluntas actu eliciat volitionem honestam; ergo potest intellectus naturali virtute habere actum practicum honestum, et de se sufficientem ad inducendam voluntatem. Major constat, quia ut actus intellectus sit practicus, non est necesse ut voluntas actu operetur, hoc enim pendet ex libertate ejus; satis ergo est quod de se moveat, proponendo opus in particulari, et modum quo fieri debet; ergo si hoc fiat circa materiam rationi naturali consentaneam cum debitis circumstantiis, ille actus ex parte intellectus erit honestus et practice verus. Et inde etiam facile probatur minor, quia (ut paulo antea dicebam) judicium præcedens (extra visionem beatam) non imponit necessitatem voluntati, quod pro comperto habent Theologi, saltem de necessitate quoad exercitium: ergo stat optime judicium intellectus ex se esse sufficiens ad inducendam voluntatem in actum honestum, et nihilominus voluntatem non velle: erit ergo (ut sic dicam) cogitatio aliqua honesta sufficiens ad movendum, licet non actu efficaciter moveat. Atque hoc sufficit ad probationem conclusionis, et novam improbationem prioris opinionis, quia non videtur posse negari quin cogitatio saltem sufficiens possit haberi sine speciali gratia.

13. *Tertia assertio quæ militat contra tertiam opinionem. Ejus probatio.*— Dico tertio: non solum cogitatio sufficiens ad bonum actum voluntatis potest haberi sine propria gratia, sed etiam cogitatio congrua. Hanc assertionem pono contra tertiam opinionem; ejus autem probatio maxime pendet ex dicendis de gratia necessaria ad bonos actus morales voluntatis. Nam omnis cogitatio de operatione honesta, quæ cum effectu sit causa ejus, et illam fieri faciat, est cogitatio congrua; sed operatio honesta potest interdum fieri sine gratia, ut ostendam; ergo et cogitatio congrua haberi potest sine gratia. Item cogitatio congrua non addit aliquid cogitationi sufficienti ex parte intellectus, nec ex parte sensuum, aut ex parte corporis, ut infra ostendam, sed addit solum respectum ad bonum effectum, seu opus cum effectu obtinendum; sed in operibus moralibus naturalis ordinis,

quod hæc cogitatio habeat talem effectum, sæpe pendet ex solo usu liberi arbitrii naturalis; ergo per solum usum liberi arbitrii cogitatio potest fieri congrua: ergo sine gratia potest esse congrua. Dices: illa cogitatio, licet in sua substantia et congruitate viribus naturæ fiat, nihilominus opportunitas et occasio habendi illam, ut præparata per divinam providentiam, est beneficium gratuitum, et ut sic est quædam gratia. Respondeo non esse præparatam per speciales causas ad hunc effectum a Deo destinatas, sed per generalem providentiam et cursum ejus, Deo ordinante singula, et ad ea cooperante; et ideo, licet illud sit quoddam morale beneficium ordinis naturalis, non tamen esse proprium beneficium gratiæ. Sicut etiam providentiæ divinæ beneficium est, ut causæ et circumstantiæ concurrentes in generatione Petri tales sint, ut in corporis membris vel in potentiis integer et perfectus generetur; possent enim causæ aliter disponi: nemo autem illud computabit inter beneficia gratiæ, sed inter beneficia naturæ: nisi addatur alius respectus ad supernaturalem finem, qui non est intrinsecus, nec per se necessarius, ut constat. Idem ergo est in cogitatione illa de qua tractamus, ut magis ex infra dicendis comprobabitur.

14. *Assertio quarta: natura lapsa eget speciali auxilio ad cognoscendas omnes veritates prudentiales particulares.*— Dico quarto: ad cognoscendas omnes practicas veritates morales, et judicandum de agendis in particulari sine lapsu et errore, necessaria est homini lapsu aliqua gratia, quæ gressus ejus dirigat. Hæc est communis et certa doctrina. In hoc enim sensu docent Theologi, ad cognoscendas omnes has veritates seu ad collectionem omnium, necessariam esse gratiam, et probabitur latius c. 26, ubi ostendemus, ad vitanda omnia peccata contra legem naturæ, necessariam esse gratiam; nam est eadem ratio de lapsu voluntatis et intellectus practici: quia, regulariter saltem, non cadit voluntas, nisi præcedente defectu in intellectu practico. Item quæ adduximus in simili conclusione præcedentis capituli, hanc probant a fortiori, quia vulnus ignorantiae plus læsit intellectum practicum, quam speculativum, et quia omnes difficultates quas patitur intellectus humanus in cognitione speculativa, occurrunt in cognitione practica, cum hæc frequentius ex speculativa pendeat. Et augetur hic difficultas ex parte affectus, qui sæpe obscurat judicium intellectus: nam qualis unusquisque est, seu qualem

habet affectum, talis finis seu actio sibi videtur, ut Aristoteles scribit.

15. *Enucleatur assertio.* — Locutus sum autem in assertione de cogitationibus practicis in particulari, quia de principiis practicis seu moralibus in universali non est ita certa conclusio. Aliqui enim existimant posse omnia talia principia naturaliter et absque auxilio gratiæ cognosci sine ignorantia vel errore: quia talis cognitio universalis non est proprie practica, sed potius speculativa, quatenus ab affectu non pendet, ideoque ex hac parte non est difficilior, quam speculativa. Aliunde vero ex genere suo et materia est minus difficilis, et minus ampla, seu pauciora principia completens, quam naturalis philosophia, mathematica et metaphysica. Quæ sententia probabilis erit, si de solis principiis per se notis, et de aliquibus veritatibus illis proxime conjunctis intelligatur. Si vero ad omnes morales veritates, quæ ex illis principiis elici possunt, extendatur, multo probabilius videtur non posse omnes integre et sine errore, absque auxilio gratiæ, cognosci. Quia etiam illæ sunt satis multæ, et inter eas plures sunt valde obscuræ et difficiles sub naturali tantum lumine spectatæ, ut, in materia justitiæ, usuram esse intrinsece malam, vindictam propria auctoritate esse injustam, mendacium semper esse peccatum, etiamsi sit maxime officiosum, et propter vitandum quodcumque malum. In materia castitatis, fornicationem simplicem esse grave peccatum. In materia matrimonii, pluralitatem uxorum esse per se malam, vel non posse dissolvi, etiam ex mutuo consensu. Item, circa modum amandi et honorandi Deum, multa occurrunt satis obscura et difficilia in solo naturæ lumine, et fere in omni materia virtutis plura similia inveniuntur. Unde nullus philosophus naturalis fuit, qui omnia moralia sine defectu vel lapsu cognoverit. Ergo signum est etiam in illis positam conclusionem locum habere.

16. *Proxime dicta valent in pura natura et in lapsu.* — Hæc autem doctrina tam de homine in pura natura, quam de homine lapsu proponitur, quia in utroque locum habet ratio facta. Neque est mirum quod humana natura ex propria conditione naturali hunc habeat defectum, etiam absque occasione culpæ, quia ex se imperfecta est, et ex contrariis composita. Nec etiam est illi debitum ex vi providentiæ naturalis, ut talis imperfectio impediatur, vel ut ab auctore suo ita juvetur, vel dirigatur, ut nunquam practice erret in moralibus, quia

Deus, ut est auctor et provisor naturæ, solum debet concursus necessarium singulis facultatibus naturalibus, juxta earum capacitatem: quia si imperfectæ sint, potest permittere illas imperfecte operari, et si contrariæ sint, potest similiter sinere ut se impediunt, et interdum deficiant. Quod si vellet aliquid amplius juvare hominem in pura natura institutum, id est, sine ordine ad finem et dona supernaturalis ordinis, id quidem facere posset per extraordinariam providentiam ejusdem ordinis naturalis, non tamen debitam, sed gratis datam, satis vero divinæ liberalitati et sapientiæ consentaneam.

17. *Quid in natura integra.* — De statu vero innocentiae alia est ratio, nam in illo non posset esse proprie ignorantia, utique de his quæ unusquisque scire debet, et multo minus potuisset homo decipi in his veritatibus moralibus, quam in speculativis, nisi amittendo statum. Verum est tamen illud non fuisse sine speciali dono Dei, non debito naturæ secundum se spectatæ. Poterat autem illud donum dici quasi connaturale illi statui: ad illius enim perfectionem et quasi ordinariam legem pertinebat specialis Dei providentia, qua fiebat ut objecta externa convenienter et sine occasione erroris ex parte eorum proponerentur, quo beneficio supposito, existentibusque integris facultatibus animæ, et bene dispositis quoad omnia organa sensuum, et observato prudenti modo in ferendis de rebus judiciis, facile fuisset homini non decipi in his quæ naturali virtuti intellectualis luminis subjacerent.

18. *Ad primum argumentum prioris opinionis in numero secundo.* — Ad primum argumentum prioris sententiæ respondeo Paulum, cum ait: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis*, præcipue loqui de cogitatione sancta, quæ ad veram justitiam et sanctitatem per se conferat, ut ex antecedentibus et sequentibus aperte constat; dixerat enim: *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum*. Et tunc addit: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid*, utique ex quo talis fiducia nascatur, unde subjungit: *Sed sufficientia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros, etc.*, ubi aperte loquitur de providentia gratiæ, et de Deo, ut illius auctore; et ad hoc allegatur hic locus in Conc. Araus. 2, can. 7, et exponitur ab Aug., lib. 4 de Prædest. Sanct. c. 2, ut latius dicetur in sequentibus. David autem, in Ps. 93, loquitur de peccatoribus, et præsertim de infidelibus qui de providentia et scientia male sentiunt et tales cogitationes eorum dicit esse vanas;

non tamen dicit nullam habere posse honestam et rationi consentaneam. Et similiter locus Genesis exponi potest de cogitatione propria hominis, quam Hæbreæ lectio vocat *Figmentum cogitationis hominum*. Hæc enim in malam partem accipitur, sicut voluntas propria, et ideo mala dicitur: vel certe facilius dicitur, ibi per amplificationem universaliter affirmari quod ut plurimum accidit, ad significandam naturæ humanæ corruptionem. Sicut ibidem dicitur: *Omnia quippe caro corruperat viam suam*; cum tamen Noe et nonnulli alii essent justi. Verba autem Paralipomenon sunt Josaphat orantis ad Deum, ut se et suos ab hostibus liberaret, quibus sine speciali Dei protectione resistere non poterant. Unde ipse dixit: *In nobis non est tanta fortitudo ut resistere possimus huic multitudini, quæ irruit supernos*. In illa ergo occasione merito dixit: *Cum ignoramus quid agere debeamus, etc.* Inde tamen non fit ut semper id ignoremus.

19. *Ad secundum ex Conciliis.* — *Ad tertium ex Patribus.* — Ad secundum eadem est responsio quæ ad verba Pauli; nam Concilium Milevitanum evidenter loquitur de supernaturali cognitione, et de operibus supernaturalis justitiæ: nam in canone 3 dixerat, gratiam sanctificantem esse necessariam ad salutem, et statim subdit, capite 4, eandem gratiam esse necessariam non solum ad cognoscendum quid agere oporteat per revelationem et intelligentiam mandatorum, sed etiam ad volendum. Loquitur ergo de pia voluntate quæ ad justitiam confert, et de cognitione illi proportionata. Et eodem modo loquuntur Concilium Arausicanum et Augustinus, ut etiam infra magis constabit. Ad præterea (quod supra dixi) etiam cogitationem honestam naturalem, præcipue referendam esse in Deum, aliquando quidem tanquam in auctorem gratiæ, quia peculiari modo ad illam adjuvat in ordine ad finem supernaturalem; per se autem, et ex necessitate solum esse ab illo ut ab auctore naturæ. Possunt etiam aliqua testimonia, et præsertim illud Fulgentii, intelligi de necessitate gratiæ ad procedendum sine errore et sine defectu in his actibus et judiciis, juxta ultimam conclusionem positam, ut infra latius dicemus.

20. *Ad quartum ex ratione.* — *De aliis sententiis.* — Ad ultimam rationem, respondetur aliud esse habere unum vel alium actum prudentiæ naturalis, aliud prudentem fieri. Primum dicimus esse possibile absque gratia, inde vero non sequitur secundum,

quia ad prudentiam comparandam necessarius est affectus valde moderatus constanter, et quasi permanenter; necessarium etiam est frequenter et ordinarie, et in difficultibus etiam occasionibus prudenter operari, quod sine gratia fieri non potest, juxta conclusionem ultimo loco positam, et juxta ea quæ in capite ultimo hujus libri dicemus. Ad fundamentum secundæ opinionis, quod positum est in distinctione imperii a judicio, jam responsum est, tam negando assumptum, loquendo de judicio practico et in particulari, quam negando consequentiam, quia, etiamsi imperium esset actus distinctus, nulla esset ratio ob quam semper vires naturales superaret. Ad tertiam vero opinionem, responderet imprimis, licet cogitatio congrua absolute non sit debita huic vel illi personæ, simpliciter esse debitam naturæ, et hoc satis esse ut non sit gratia. Deinde dicitur, licet cogitationem esse congruam non sit debitum, quia hoc pendet ex libero usu hominis, esse tamen debitum cuicumque ut possit suam cogitationem efficere congruam per naturalem facultatem, si cogitatio naturalis sit, et hoc est satis ut talis cogitatio non sit gratia, et sit possibilis sine gratia. Ad ultimam denique sententiam, negamus cogitationem honestam mere naturalem esse posse initium salutis; idem enim est initium salutis, quod initium fidei vel justificationis; initium autem fidei non sumitur a cogitatione naturali, sed ab Spiritu Sancti illuminatione et inspiratione, ut tradit Concil. Arausic., cap. 4 et 5; initium vero justificationis sumitur a vocatione, ut docet Concil. Trid., sess. 6, cap. 3, et inferius latius tractabitur.

CAPUT III.

UTRUM HOMO LAPSUS POSSIT HONESTE OPERARI ALIQUANDO PER QUAMCUMQUE VIRTUTEM, SIVE NATURÆ, SIVE ETIAM GRATIÆ.

1. *Præsentis quæstionis ratio et declaratio.* — Priusquam de necessitate gratiæ ad recte operandum disseramus, visum est operæ pretium de sufficientia gratiæ (ut sic dicam), ad operationem undique honestam eliciendam, dicere, quia si per gratiam non possent bona opera fieri, non solum necessaria esse non posset, verum etiam superflue daretur hominibus. Per actionem autem honestam illam intelligimus quæ ex objecto, seu fine, et aliis circumstantiis bona est: nam si aliquam habeat circumstantiam malam, jam erit mala, et ideo